

*Марцінковська Інна,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені В. Гнатюка,
студентка 3 курсу
факультету філології і журналістики
Науковий керівник:
к.філол.н. М. Любінецька*

М. КУЛІШ І Л. КУРБАС : ДУХОВНО-КУЛЬТУРНИЙ ПОСТУП МИТЦІВ У ТВОРЕННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

У сучасному соціокультурному та теоретико-літературному дискурсах питання *національної ідентичності* є актуальним. оскільки це «осмислення сучасного і минулого в світлі національної ідеї, послідовне відстоювання політичних, культурно-духовних прав нації, державності як єдино можливої форми нормального існування національної спільноти для її самоствердження, життєдіяльності й розвитку» [3, с.367]. У синтезованій ієрархії багатьох аспектів національної ідентичності чільне місце належить українському письменству як духовно-культурному джерелу нації, у якому височать постаті Миколи Куліша та Леся Курбаса.

Необхідно зазначити, що 1917–1921 роки пов'язані з подіями національної революції та національно-визвольної боротьби. Як наслідок, у 1920-1930 роках розпочинається українізація та справжнє національне відродження. Український літературний процес цих років загалом і драматургія зокрема вдається до ідейних та естетичних пошуків. Однак митці, що активно творили в Україні упродовж 1920-х – 1930-х років зазнали руйнівної долі через репресивні дії сталінського режиму. Так у науковий обіг увійшло поняття «розстріляне відродження»[2].

У 1937 році в урочищі Сандармох на території росії разом з іншими представниками української культури було розстріляно М. Куліша та Л. Курбаса, *новаторів українського театру та драматургії* [7].

Оглядом сучасних наукових джерел підтверджено, що імена М. Куліша та Л. Курбаса доцільно розглядати в творчому тандемі. З'ясуємо в поступальному русі здобутки цих видатних діячів.

Для *Миколи Куліша* мистецький Харків (він мешкав у будинку «Слово», де зібрав навколо себе мистецьку еліту тогочасної епохи; більшість мешканців цього будинку були арештовані та розстріляні) став місцем експериментальних пошуків. Драматург створює такі *модерні художні твори*, які є уособленням, з одного боку, самовияву творчої особистості, з іншого – *«одним із найголовніших засобів творення національної ідентичності»* [8, с.126].

Протягом одинадцяти років безперервної драматургічної практики (1923–1934) Микола Куліш написав майже півтора десятка різножанрових п'єс, зокрема, соціально-побутові драми «97», «Комуна в степах», побутову комедію «Отак загинув Гуска», соціальну комедію «Мина Мазайло» тощо. Практично всі твори Куліша стали класикою української літератури, а абсурдистська трагедія «Народний Малахій», психологічно-інтелектуальна трагедія «Патетична соната» і соціально-метафорична драма «Маклена Граса» вважаються перлинами світової літературної спадщини, що *«поставило М. Куліша на один рівень з такими митцями, як М. Де Сервантес, Й. Гете, Г. Ібсен»* [1, без сторінки].

У п'єсах М. Куліша перш за все *«простежується надзвичайна динаміка перетворень ідентичності»* крізь призму таких елементів художньої структури тексту, як концепція побуту, діалог з іншими текстами, національні,

християнські та революційні міфологеми, образи «інших», а також образи негативних персонажів і авторська позиція [4, с.159].

Персонажі драматурга уособлюють типові теми та проблеми епохи: від поділу на «багатих» і «бідних» до зацікавленості національними питаннями, коли герой змінює не лише своє ім'я, але й національну ідентичність, маючи на меті кар'єрне зростання. Тож *«палітра його персонажів розвивалася в напрямку психологічної інтелектуалізації»* [1, без сторінки].

Микола Куліш не лише драматург, що втілює дух та особливості українського народу, але й спільно з Миколою Хвильовим, Валер'яном Підмогильним, Михайлом Зеровим та іншими є співтворцем інтелектуального напрямку в українській літературі, представником інтелектуальних ідей і концептуальних дискусій. Крім того, *«він надавав неабиякої ваги мовній відшліфованості, мовно-тропеїчним якостям своїх п'єс»* [1, без сторінки].

Загалом, художній підхід драматурга-новатора характеризується поєднанням реалістичних рис, етнографічного опису побуту (особливо у ранніх версіях п'єс), національною традицією вертепного дійства, елементів драматургії абсурду, натуралізму, потоку свідомості, експресіонізму та символізму [9, с.361–363].

Унікальність драматургічного методу Миколи Куліша доводив **Леся Курбас**, відомий режисер і засновник театру «Березіль». Власне, у тандемі вони вивели український театр на новий, європейський рівень.

Літературознавці визначають феномен Леся Курбаса як у багатогранності його особистості (*«талановитий режисер, актор, теоретик театру, організатор театрів, драматург, мислитель, публіцист, перекладач,*

театральний педагог, глибоко своєрідний театральний філософ»), так і в реформаторських постановках у театрі «Березіль» [6, с.169].

На відміну від традиційного Харківського драматичного театру імені Івана Франка, що орієнтувався на традиції «театру корифеїв», Лесь Курбас вдавався до нових пошуків. *Експериментальний театр українського модернізму* «Березіль» був місцем, де драматург активно використовував досягнення національної культури як важливий компонент свого творчого процесу. Діалог із глядачами відігравав значну роль, взаємодія з ними була не лише можливістю, але й важливим аспектом вистав. Театр ставив на своїй сцені модерністські та авангардні п'єси, що підтримувало його інноваційну репутацію. Разом з тим, спектаклі в «Березілі» відзначалися поєднанням різноманітних елементів, таких як пластика, хорова декламація, жести, циркові вправи, що робило їх особливими й запам'ятовуваними. Важливим аспектом було включення кіно в структуру вистав, що дозволяло створювати цільні та органічні постановки. Нарешті, театр проводив експерименти з декораціями, надаючи виставам унікальний характер. При цьому Лесь Курбас акцентував увагу на творчому підході акторів, закликаючи їх не лише імітувати життя, але й розуміти ритмічну структуру створюваних образів.

У творчому тандемі Куліш і Курбас поставили п'єси «Народний Малахій» (1928 рік), «Мина Мазайло» (1929 рік), «Маклена Граса» (1933 рік”). Важливий не кількісний показник, а якісний: *«Спираючись на великі гуманістичні цінності українського драматичного мистецтва XIX ст., молоді митці особливу увагу приділяли людині»* [6, с.170].

Згідно результатів досліджень, вершина досягнень Курбаса пов'язана з його співпрацею з драматургом Миколою Кулішем. Їхній тандем представляв

собою гармонійне поєднання режисера та акторського складу «Березоля» з творчим доробком драматурга, який відповідав їхнім естетичним принципам. *«Я особисто вважаю п'єсу «Мина Мазайло» за виключну річ, як і взагалі Куліша я вважаю за геніальну людину»*, – зазначав Курбас [5, без сторінки].

Таким чином, встановлено, що творчі знахідки Миколи Куліша та Леся Курбаса позитивно вплинули не лише на розвиток української драматургії та театру, а й на формування національної свідомості суспільства, його ідентичності. З'ясовано, що ідеї та погляди М. Куліша відносяться до пошуків методів правдивого зображення за допомогою драматичного мистецтва нового в людях та їх стосунках, що виникли внаслідок змін у житті України. Доведено, що засади, закладені в театральних постановках Л. Курбаса, вивели вітчизняний театр на європейський та світовий рівні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Драматургія Миколи Куліша. Освіта.UA. URL: https://osvita.ua/vnz/reports/ukr_lit/14969/ (дата звернення: 28.04.2024).
2. Дунук Д. Феномен «Розстріляного Відродження» в українській культурі ХХ ст. 2020. С. 1–20. URL: https://repository.mu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/3522/1/2020-05-15_Rozstriliane_vidrodzhennia_VV.pdf (дата звернення: 26.04.2024).
3. Іванишин М. Теоретико-методологічна модель націоналістичної інтерпретації: основні постколоніальні аспекти. Рідне слово в культурному вимірі. 2015. С. 364–373. URL: https://dspu.edu.ua/native_word/wp-content/uploads/2016/04/2015_37.pdf (дата звернення: 27.04.2024).
4. Іванюк С. Пізнати себе. Національна ідентичність у драматургії Миколи Куліша // Tertium non datur : проблема культурної ідентичності в

літературно-філософському дискурсі XIX-XXI ст. : колективна монографія. 2014. С. 156-184. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/149253616.pdf> (дата звернення: 27.04.2024).

5. Історія життя Леся Курбаса: шість театрів, вісім мов і одна куля в грудях | TV-ПАРК. TV-ПАРК | Керманіч у світі TV з 1995 року. URL: <https://tv-park.ua/istoriya-zhyttya-lesya-kurbasa-shist-teatriv-visim-mov-i-odna-kulya-v-grudyah/> (дата звернення: 28.04.2024).

6. Канюка А. Феномен Леся Курбаса в сучасному медіапросторі. Сучасний масмедійний простір: реалії та перспективи розвитку : Зб. тез за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції для молодих уч. і здобувачів вищої освіти, м. Вінниця, 13 жовт. 2016 р. Вінниця, 2016. С. 169–171. URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/29118/1/68_Kanyuka.pdf (дата звернення: 28.04.2024).

7. Реальна історія. Реальна історія розстріляного відродження, 2024. YouTube. URL: https://www.youtube.com/watch?v=4_zEP5AQQys (дата звернення: 27.04.2024).

8. Урись Т. Реалізація модусу національної ідентичності в літературному творі. Наукові праці Факультету української філології та літературної творчості імені Андрія Малишка. 2018. С. 126–128. URL: https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/28631/Urys_126-128.pdf?sequence=1 (дата звернення: 26.04.2024).